

Nú er stundin komin, at skipa ein føroyskan fólkaskúla

Hvussu skapa vit ein fólkaskúla, sum endurspeglar okkara egnu hugsjónir um hvat skúlin skal búgva næmingarnar út til og sum tekur støði í tí føroyska samfelagnum? Sum nú er, eru tær handaligu, kropsligu og listaligu lærugreinirnar sera lítið raðfestar tey 9 árinum okkara børn ganga í fólkaskúla. Hóast vit vita frá óteljandi kanninum, at júst hendan breiddin av lærugreinum - saman við teimum bókligu - stimbrar hugin og evnini at læra sum heild.

Gunvør Balle
tingkvinna fyri Tjóðveldi

Seinastu árinum havi eg tosað við nógv skúlafólk og við áhuga fylgt skúlaajakinum, og eg haldi nógv bendir á, at fólkaskúlin er á einum vegamóti. Eg fari í nøkrum fylgjandi greinum at siga mínar hugsanir um okkara felags skúla og framtíð hansara.

Vit noyðast at taka eitt grundleggjandi skúlapolitiskt kjak fyri at taka støðu til framtíðar leiðina. Í 1979 bleiv fyrisitingin av skúla-verkinum yvirtikin, men hóast tað, hava vit ikki ein føroyskan skúla. Vit hava stóðugt kopierað danskar skipanir og føroyskir skúlamyndugleikar hava bara þjósnað og rættað smálutir øll árinum síðan.

Ætla vit at halda fram at byggja víðari á fremmandan leist, ella er tíðin búgvinn til, at vit tora at vaska talvuna reina og gera ein veruligan reform? Týðningarmesta tilfeingið vit eiga, eru tey menniskju her búgva. Tann máttur og teir førleikar, ið hvørt einstakt menniskja rúmar, má sleppa at spretta og næla í skúlanum. Tí mugu vit fara undir at byggja ein veruligan, føroyskan skúla upp frá grundini, har vit sjálf orða grundleggjandi innihald og virðir.

Tá ið vit kjakast um fólkavøkstur og at fáa útisetar heim aftur, er tað útfrá tí sannroynd, at størri og størri tal av ungdomum fer undir hægri útbúgving, tey flestu uttanlands. Vit seta ikki spurnartekin við, at vit útbúgva okkara ungdom av landinum. Vit spyrja ikki, um

tað kann vera rætt, at so nógv skulu vera akademikarar. Samstundis er stórur tørvur á handverkarum og stórt grundarlag er fyri vøksstri innan skapandi og kreativar yrkisgeirar. Men øll okkara útbúgvingarskipan er gearað til eina bókliga yrkisleið og hetta mugu vit tora at gera upp við.

Fólkaskúlin hevur ein týðandi leiklut í at skapa tað heila menniskja. Harvið eisini til at skapa tey fólk, ið helst skulu liva og virka í okkara egna samfelag, men sum sjálvsagt eisini skulu hava førleikar at gera seg galdandi í altjóða høpi. Men grundarlagið má vera, at tann einstaki sleppur at brúka sínar - ymisku - førleikar - til gagns fyri seg sjálvan og harvið til gagns fyri alt samfelagið. Og til tað krevjast allir møguligir førleikar, ikki bara teir bókligu. Vit eru til dømis eitt samfelag, sum livir við og av náttúruni og havinum, og tað átti at sæst nógv betur aftur í útbúgvingarskipanini. Sum til dømis við lærugreinum, ið brúka náttúruna aktivt og geva frálæru um burðardýgd, um fiski- og alivinnu, um tað sum livir í havinum, um skip, motorar osfr. Tilíkt, ið er beinleiðis viðkomandi fyri tann veruleika vit liva í. Vit hava góðar lista- og tónleikagávur - hetta átti skúlin at framelskað í nógv størri mun. Og týðandi er eisini, at fólkaskúlin framhaldandi leggur dent á fakini heimkunnleiki og smíð, tí prógvað er, at hesi fak gera tað stuttligt at ganga í skúla og øll fáa gagn av hesum kunnleikum til gerandis. Sum nú er, eru tær handaligu, kropsligu og listaligu lærugreinirnar sera lítið raðfestar tey 9 árinum okkara børn ganga í fólkaskúla. Hóast vit vita frá óteljandi kanninum, at júst hendan breiddin av lærugreinum - saman við teimum bókligu - stimbrar hugin og evnini at læra sum heild.

Tá næmingar fara í 8. og

9. flokk fáa tey ein lista við einari rúgvu av spennandi vallærugreinum. Men tá avtornar, er bara týskt og alisfrøði í boði, tí tær eru kravdar lærugreinir, og skúlin hevur ikki nóg mikið av læraratímum (les: játtan) til at bjóða hinar lærugreinirnar út. Eg hoyrði eitt dømi frá einum skúla, har so nógv høvdu valt motorlæru, at tveir heilir flokkar høvdu kunnað verðið skipaðir. Men ongin av teimum, ið hevði gleitt seg til at fáa motorlæru, sluppu kortini, tí sokallaðu vallærugreinirnar eru bara eitt eiti. Hetta er at halda næmingar fyri gjøldur.

Hetta ger ikki bara tað, at vit í stóran mun útbúgva fólk til eitt annað samfelag enn okkara egna, men eisini at vit missa fleiri av okkara børnum av í svinginum. Vit vita, at ein stórur trupulleiki í fólkaskúlanum í dag er, at nógv fleiri børn eru krevjandi ella hava serligan tørv. Tá talið er so stórt, er tað so ikki ein sera nærliggjandi spurningur, um tað ikki heldur er galið við skipanini - innihaldinum í skúlanum - heldur enn við børnunum? Øll tey, ið ikki eru bóklig, fáa ongan rúmd, har er onki pláss fyri teirra áhugamálum og dygdum. Eitt úrslið av hesum er m.a tann syrgiliga sannroynd, at alt ov nógvir næmingar fara úr fólkaskúlanum uttan at hava lesi- og skriviførleika. Tey, ið hava skil fyri hesum siga, at talan eru um eini 15-20%, eitt tal, ið ikki átti at verið hægri enn háltannað til trý%. Tað er eyðsýnt tørvur á nógv fleiri tímum og málrættaðari hjálp til tey orðblindu og lesiveiku. Men um fólkaskúlin ikki var so einsrættað fokuseraður á bókligar førleikar, høvdu nógv fleiri trivist, fleiri høvdu valt tekniskar, kreativar, handaligar og aðrar yrkisrættaðar útbúgvingar og harvið trúgv eg, at alt samfelagið hevði vunnið.

Og trupulleikin flytir seg og visir seg longur uppi í

útbúgvingarskipanini. Vantandi ikki-bókligar vallærugreinir í fólkaskúlanum ger, at nógv fleiri fara á studentaskúla enn tað sum er náttúrligt. Lutfallið millum student - handilsskúla og tekniskar/kreativar/ vinnurættaðar útbúgvingar átti at verið á leið eins høgt um tað skuldi avspegla ymiskleikan í okkum menniskjum og útboðið av arbeidsplassum. Ovurstóra næmingatalið á studentaskúlunum skapar aftur stórar avbjóðingar, sum tørvurin á sálafrøðingum og lesivegleiðarum eru talandi dømi um. Mann orsøkin ikki vera, at fleiri av teimum ungu, ongantið áttu at verið farin í studentaskúla? Og víðari fara flestu studentar nú undir hægri lestur - og nú eru tað universitetini, ið klaga um at støðið lækkar og at tey lesandi eru ov illa fyri osfr. Trupulleikin flytir seg uppeftir í skipanini, tí vit í fólkaskúlanum ikki hava givið øllum møguleika at brúkt øll tey ymisku evnini, tey hava fingið frá skaparans hond.

Hetta er ikki ein serføroysk avbjóðing, serliga í Danmark - haðani okkara skipan jú stavar - verður dúgliga kjakast um hetta evni. Eg havi fatan av, at í Íslandi fara fleiri í einum ungdomsárgangi á "fjølbreitaskúla" sum er miðnámsskúli við ymiskum tekniskum og handaligum útbúgvingum. Í Týsklandi, Eysturriki og Sveits hava tey eisini eina áhugaverda skúlaskipan, sum í nógv størri mun er rættað móti yrkisligum førleikum heilt frá fólkaskúlanum og harvið spjaða tey ungu seg javnt millum akademiskar og yrkisligar leiðir.

Har er nógvur íblástur at heinta við at hyggja eitt sindur útum bøgardarnar á "ríkisfelagsskapinum" og eg haldi tíðin er komin at vit fara at kjakast um ein framtíðar føroyskan skúla.

Eftirlitið á sjónum má vera í lagi

Í eina tíð hava ábendingar verið um, at eftirlitið við fiskiveiðuni undir Føroyum ikki er nóg gott.

Bjørn Kalsø
landsstýrismaður

Ólógliga garnaveiðan hjá garnaskipinum Anitu og vanlukkan, har ein av manningini forst, hava víst okkum, at ábendingarnar tíverri hava verið rættar.

Uttan at leggja sjófólk í síni heild undir at reka ólógligan fisiskap og at fara illa um regluverkið annars, so kann staðfestast, at tað ber til at reka ránsveiðu við Føroyar við ólógligum reiðskapi, ófullfiggjaðum mynstringarlistum, manning, sum ikki hevur arbeids- og uppihaldsloyvni í lagi og ivasamum trygdarviðurskiptum umborð.

Sum fiskivinnutjóð eigur at standa øllum greitt, at slíkt óreglusemi ikki eigur at koma fyri og enn minni halda fram, nú so nógv, meira ella minni av tilvild, er komið undan kavi.

Stovnar og stovnsleiðar-

ar, sum hava ábyrgd av økinum, eiga tí ikki at skáka sær undan og togast um, hvør hevur ábyrgdina av, at eftirlitisskyldan verður útint á hesum, fyri landið so týðningarmiklað økið.

Óansæð, hvørjar manna-gongdirnar eru, og óansæð ábyrgdina, ið er lögð á skiparar í samband við mynstringar o.a., - so er neyðugt við yvirskipaðum eftirliti, sum eingin ivi er um, hvør skal útinna. Tí tað visir seg tíverri altíð at vera onkur ímillum, sum fer út um mark, og harafturat hevur eftirlitið týðning fyri trygðina á sjónum.

Aðalráðini sum varða av, mugu tí beinanveg skipa ábyrgdarbýtið um hesar uppgávur, ið Løgtingið og altjóða reglur, sum vit hava bundið okkum til, hava álagt fyrisitingini at útinna. Hetta eigur at verða gjørt uttan drál og á ein hátt, sum tryggjar, at eingin ivi er um, hvør skal útinna neyðuga eftirlitið!

Undanførsla finst ikki! Tí vit hava góðar maritimar útbúgvingarskipanir og viðkomandi skeiðstilboð á altjóða støði í landinum. Harafturat hava vit dugnaligt sjófólk. Og vit hava eisini myndugleikar, hvørs fremsta uppgáva er at tryggja neyðuga eftirlitið.